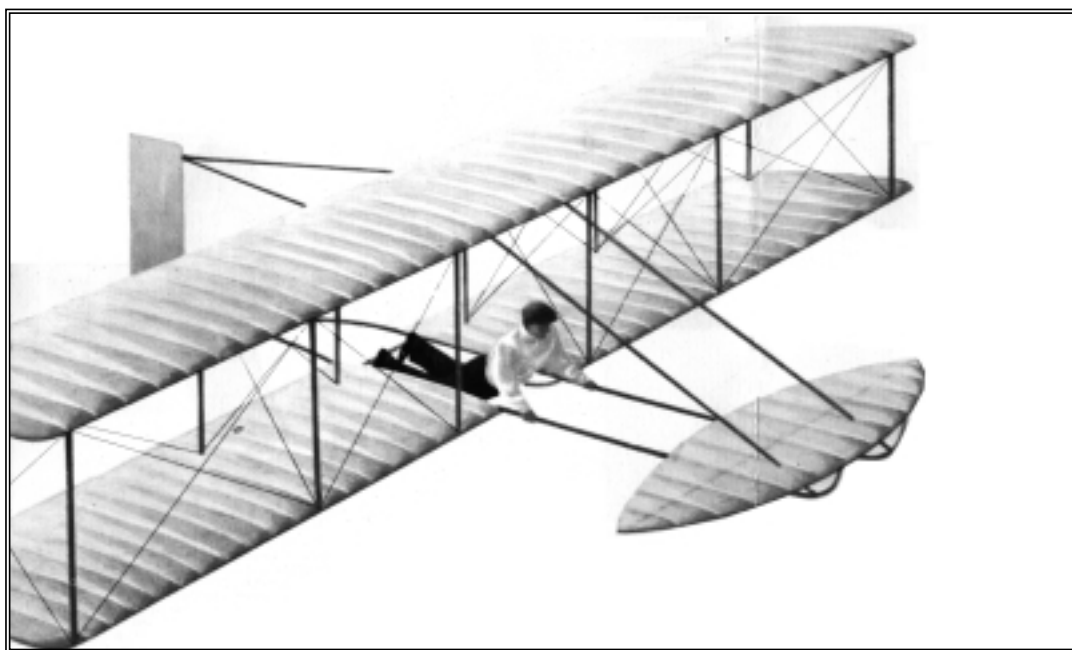

3.– WRIGHT ANAIAK

Tramankulu barriak, motor indartusagoak, egazkaga txikiak, ezbearretan eriotzak... ori izan da orain artean egaz egiteko irrika bizian gizakiak ikusi dabena, baiña aurrerapen aundiak dagoz begien aurrean eta Wright anaiak izango dira egazkiñen aldi barri oneri asierea emongo dautsoenak.

Dayton'en Ohio laterrian eta 1899n. urtean ipar-ego artekoa guda amaituta laster mutiko bat sartu zan kale-artera bere txirinduan eta atari baten gizonbi aurkitu ebazan eta eskuaz agur eginda igaro zan auxe esanez: Nire txirindua zuek konpondu zenduenetik aurrera ondo dabil.

Irribarrez erantzun eutsoen. Wright anaian ziran gizon bi areek.

Mutikoa zugatz-arten ezkutatu zan eta laiño bat agertu jakon buru-gaiñean eta anai biak egazkin barria zala uste izan eben. Itzal asko ikusteko egozan, errukariak!

Igazkiñai buruz idatzitako liburu guztiak erosi ebezan, erosi eta ondo arakatu, txikitatik euen egazkiñen jakin-miñak eraginda..

Lenengo eredu txikiak egin ebezan (Cayley, Pénaud), urrengo aunditxoagoak (Lilienthal, Langley eta Chanute) , eta Chanute'ri idatzi be egin eutsoen aolkuak eskatzeko eta lagun aundiak egin ziran. Dana ondo aztertu-ondoren ez jaken peitzen tramankulu batera sartu eta aiderantz joatea baiño.

Asi ziran ba tramankulu ori egiten, baiña non probatu? Toki aldapatsua eta zugatzik bakoa bear eben eta aizeak eraz jotzen eban aldea. Jakintun bateri itaundu eutsoen toki ori non izan leitekean. Ondartza bat izendatu eutsen Karolina'ko ipar-aldean. Ara idatzi eben eta erantzuna artu be bai: Au eun km. luze dauzan ondartza leun bat da. Agustuan eta urrillean

aizea ipar'etik dauka. An ez dago etxerik eta zeuek eroan txabolak.

1900n. urtean ondar zelai aretan ego batzuk agertu ziran eta Wright anaiak aidean erabilli eben euren kometea., azkenean anai biak barruan zirala.

1901n. urtean eredu aundiago bat egin eben baiña ez eban ondo egaz egin. Azterketa barri bat bear eben. Eta txirinduak apaintzen ebezan artean, asmakuntza barriak egiten ebezan

1902n urtean irugarren tramankulu bat egin eben. Eta milla probaketa egin-ondoren 200 m.'ko egazkadea lortu eben.

Gabaz, ipar-aize otza puska ebillala, olatu apartsuak arrotzen zirala, anaiak euren txabolaren lo egozan., Wilbur bare baiña Orville urduri: -Biar egaz egingo dot-, esaten eban onek bere artean.

Goizean anai biak jagi ziran eta aizearen bare-aldiaren zain egozan amarrak-inguruan euren saioa egitekotan.. Begiratzailleen laguntzaz lenengo saioa egin eben. Ezer lortu ez eta txabolara sartu ziran euren Flyer edo "egalaria" aztertze-ko.. Atera eben ondartzara Flyer eta orretarako trebide luze bat egin eben eta gero txirindun baten ipiñi eben. Orrelan artuko eban abiadea aidera igiteko

Orville'k motorra biztu eban eta amar minutuan itxaron berotu eiten. Gero eldu eutson esku-lekuari, askatu eben sokea eta burdin-gaiñean aurrera joaten asi zan tramankulua. eta 30 m.'ko bidea egin eban egaz. Amabi segundu egin ebazan aidean Lenengo egaz-aldia zan.

Beste iru egaldi egin ebezan eta azkenengoan 260 m. 'ko bidea egin eben 59 segundotan.

Gero tramankulu obeak egiten ikasi eben anaiak.

Baiña zerk eusten eutson egazkiñari lurrera ez jausteko?

Legea Bernoulli'k idatzi eban 1738n. urtean: Aidea gauzen azala igortziaz igaroten danean, oneik egiten dautsen biratxua gitxitu egiten da eta zenbat eta azkarrago joan, aibat eta txikiagoa da bultzada ori" Aizearen beraren bultzada zan ba, egazkiña aidean eukiten ebana. Orrelan ba, egazkiñak lau indar artzen dauz: Gorantzakoa, lurraren erakarpena berantza, aurrera egiteko aizearen oztopoa eta aurrerantz daroan indarra motorretik eta elizetik.

Eta zelan gidatu tramankulua? Egoaren ertzari gorantza naiz berantza eraginda.

1904n urtean beste egazkin bat egin eben. Eta 1905n. urtean 38 minutuko egaldia egin eben, 40 km. bidea aidean, baiña beste urte bian ez eben egazik egin euren patentea inok ostu ez egitzen. Gudarako egazkin bat eskintzen joan ziran baiña ameslari lez artu ebezan.

Euripa'ra be eldu ziran barri oneik. Wright anaiak ezagunak ziran Europa'n Txanute Paris'en egoalako. Asi ziran ba europatarrak egazkiñak egiten, onein artean Voisin anaiak baiña Dumond izan zan Europa'n lenengo motordun egazkiña egin ebana., 210 m. aidean 21 segundotan egitea lortu eban. Frantzian beste egalari batzuk be izan ziran.

1908n. urtea izan zan egazkiñen arloan gogoangarriena: Beste asmatzaille asko izan ziran Frantzia'n eta Ipar-Ameriketara, baiña Wright, len etxunda eroaten eben tramankuluak baiña asi dira jesarrira eroaten eta alboan lagun bat eroan be bai, baiña Wright anaiak banatu egin ziran, bata Ipar Ameriketara eta beste Frantzia'ko Le Mans'era.

Jenteak ez eban sinisten oraindiño egaz egite ori egia zanik.

Bein baten Wilbur jesarri zan egazkiñean, txapel nabar bat buruan ebala. Minutu biko egaldia egin eban eta zenbat txalo eta orrua jenteak!

Abenduaren 18n. egunean, gorantza igon eban 93 m. eta txapeldun urten zan, andik amabost egunera beste txapel bat irabazi eban: aidean denpora geien egotearena, ordu bi eta 20 minutu egon zan aidean.

1909n. urtean anai biak etorri ziran Dayton euren errira. Eta euren omenez egun biko jaiak egin ziran. Batez be gudarai laguntzeko egiten ebezan irakastaldiak, baiña beste batzuk asi ziran zabalkundea egiten.

Uzataillean Bleriot'ek Mantxa'ko ubidea igaro eban.

Reims'en egin zan egalarien batzarra eta 36 egazkin ikusi al izan ziran.

H. Kurtiss New Yok inguruan bizi zan. Lurrean arin ibiltzen zalea zan. Amabost urtekoa zala ikasteak itzi ebazenean, mekanika praktikatzen asi zan. Eta motorrean orduko 220 km. egiñaz munduko ibiltaririk azkarrena izan zan.

Kurtis orrek motor ariñak egiten ikasi eban eta onak ziran egazkiñentzat. Baiña aspertu egiten zan, motorrak baiño astiroago joiazalako.. Alkartu zan Bell urrutizkiñaren asmatzailleagaz eta bien artean kometa bat egin eben eta gero egazkin bat. Onak 2 000 m. 'ko bidean egaz egin eban.

Egazkiñen aurrerapena ez zan gelditu: lortu zan egazkin ederrak, uretatik gora igoten ebenak eta goitik uretara jatsiten ziranak be egitea be.

Zurezko egazkiñak alde batera itzi eta metalezkoak egitea be lortu zan.

Errusia'n lau motor eukazan Grand egazkiña egin eben.

OLAZAR'tar Martin'ek

MARKIÑAKO ERRIARI ERESERKIA

Mendiz inguraturik
Zaitugu Mariña
Bakean bizitzeko
Erri atsegiña.
– Euskeraren Zaindari
Zu ziñan antxiña
Ta Kristoren legean
Beti esaugiña.

Toki ederririk asko
dituzu kolkuan
Eliza bikañena
Xemein inguruan.
– Iru Konbentu polit
dozuz or barruan
ta pelota eskola
onena munduan.

Lurrean zear dabil
Markiñar ugari

Batzuk Kristoren morroi
ta mixiolari.
– Markiñaren izena
mundu zabalari
Aitzen emoten barriz
Aibat pelotari.

Kale - jira

1) Gu Mariñarrak garala
Munduak jakin daijala
Eta Euskera maitatzen
Lenen Markiña dala.
– Gozen bai, goazen bai
Markiñar danok beti aurrera
– Goazen bai, goazen bai
biotzak alaitzera.
2) Guk Mariña maite dogu
Danen aurrean diñogu
Ta Markiñar izateak
Pozik jartzen gaitu gu.

– Goazen bai, goazen bai...
3) Jakintsuak diñoena
Antxiñatik entzun dogu
Dala Markiñarrena.
– Goazen bai...
4) Gipuzkoan Tolosarrak
Ta Bizkaian Mariñakarrak
Ditu zaindai onenak
Euskera Ama zaarrak.
– Goazen bai...

Amaitzeko

Zorion ta bakea
Markiñako Erria
Zorion ta bakea
Mariñako Erriari
bai, bai, bai,
bai, bai, bai.

AGINAGA'tar MIREN
KASILDE'K BIALDUA